

A 3D map of China is constructed from numerous thin, red paper strips. The strips are layered to create a textured, three-dimensional effect, with some strips standing upright to form the map's profile. The map is centered on a plain, light-colored surface.

Історія Китаю

Лекція 2

Чжоусці готувалися до вирішальної сутички з Шан ґрунтовно. Були засновані нові міста Фен і Хао, які стали військовими таборами. Взимку по льоду чжоуська армія переправилася через Хуанхе. Вирішальний бій відбувся в Мує. Разом з чжоусцями виступили воїни восьми племен, а всього у союзників було 45 тис. воїнів, 3 тис. дружинників, 300 колісниць. Шанці ж, за даними Сима Цяня, виставили набагато більш численне військо - мало не в 700 тис. Ця цифра піддається сумніву. Факт битви документально підкріплений написом виявленому в 1975 р. Він підтверджує, що бій почався вранці і завершився ввечері того ж дня розгромом шанського війська. Переможний У-ван увійшов до шанської столиці і символічно вразив мечем обпалений труп свого ворога. Ера Шан скінчилася, настала епоха Чжоу.

Династія Чжоу (周朝 1046 до н. е. - 256 до н. е.)

Хоча династія тривала формально близько 800 років, цей період був неоднорідним, і історики ділять його на кілька періодів.

Західна Чжоу (1046 до н. е. - 770 до н. е.)

Східна Чжоу (770 до н. е. - 256 до н. е.)

1. Весни і Осені (період) (春秋, Чуньцю), 722 р. до н. е. – 5 століття до н. е.

2. Період Чжаньго або Період Воюючих Царств (战国时代) 5 століття до н. е. - 221 г. до н. е.

Зусиллями перших правителів чжоусці за кілька десятиліть зуміли зміцнити й легітимізувати свою владу. Була вироблена концепція Мандата Неба (тянь-мін), згідно з яким Небо вручає мандат на управління Піднебесної добродійному правителю, позбавляючи тим самим влади недобродійного. Так, на території Китаю існувала династія Ся, що мала законне право на владу, але втратила цього права тому, що останній її представник Цзе втратив добродісність і поведився негідно.

Інші довго володіли небесним мандатом, але останній інський правитель Чжоу Сінг через свою недобродісність втратив право на нього, в результаті чого великий Мандат Неба опинився в руках правителя чжоусців. Право їх на владу виявилось незаперечним тому, що воно було санкціоновано самим Небом, що стало верховним божеством у Китаї. Небо ж санкціонувало цю владу не тому, що чжоусці виявилися сильнішими за інших, а внаслідок того, що на їхньому боці були мудрість і справедливість.

Чжоусці зуміли налагодити ефективну централізовану адміністрацію, що спиралася на 14 армій центру в двох столицях. До функцій цієї адміністрації входили управління землеробським господарством на великих спільно оброблюваних полях, керівництво ремеслом і будівництвом, забезпечення надходження податків і данини з нечжоуських племен, включаючи іньців, а також виконання військових, судових, редистрибутивних і багатьох інших обов'язків. На адміністративні посади зазвичай призначалися аристократи, насамперед з числа чжоуської і іньської родовой знаті. Відправлення вищих посад зазвичай було спадковим, але це не було суворою нормою: є відомості, що здатних адміністраторів не раз підвищували по посаді.

Рішення проблеми влади на місцях чжоусці знайшли в системі спадкових наділів. Сутність системи зводилась до того, що периферія Чжоу ділилася на наділи, які надавались в спадкове володіння і управління родичам і приближеним правителя. Разом з правителем на нове місце проживання спрямовувалася дружина воїнів-чжоусців, яка представляла собою опору нового власника спадку.

Зв'язок підкріплювався інспекційними поїздками вана або його представників в наділи, тобто повсякденним контролем центру, а також візитами власників наділів до двору з даниною і подарунками. До функцій центру входило також і введення в права володіння спадкоємців померлих правителів. На початку Чжоу зовнішня периферія не була стовідсотково лояльною і система наділів цілком виправдала себе як форма регіональної адміністрації.

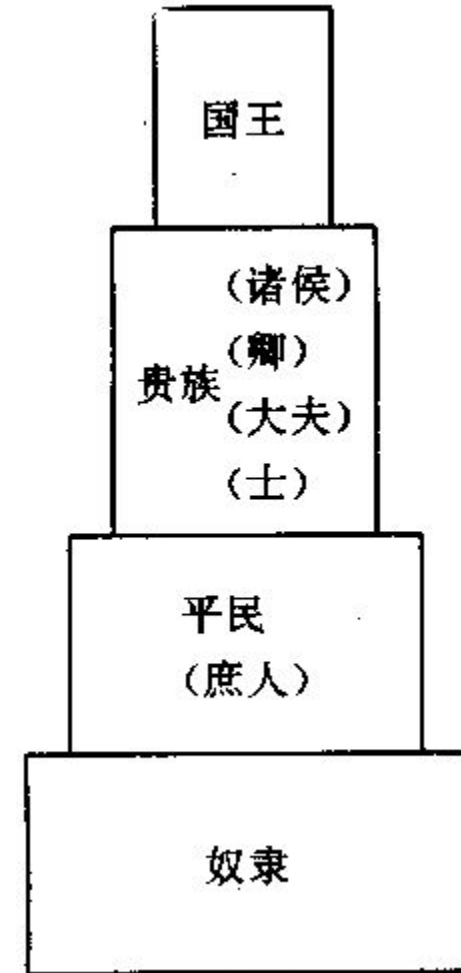
Під час правління останнього чжоуського правителя Ю-вана відбулися події, які вказували на загибель роду Чжоу. Ю-ван полюбив дівчину Бао-си, яку зробив старшою дружиною, а її сина зробив престолонаслідником. Бао-си ніколи не сміялася, і щоб її розважити, Ю-ван запалював сигнальні вогні на сторожових вежах, що дуже її розважало. Батько відстороненої старшої дружини підняв повстання, набравши в союзники навколишні племена, і обложив місто. Ю-ван запалив сигнальні вогні, але до нього на допомогу ніхто не прийшов, думаючи що вогні запалили заради втіхи Бао-си. Ван був позбавлений трону, новим ваном був призначений син його колишньої старшої дружини Пін-ван, а столиця перенесена в Лої (Лоян) на сході. Цю подію історики вважають кінцем династії Західної Чжоу.

Період правління Східної Чжоу хронологічно збігся з двома епохами: Весни і Осені і Воюючі царства. Період Весни та Осені (Чуньцю, 春秋时代) - період китайської історії відповідний літопису Чуньцю, "весни-осені", порічної хроніки, що охоплювала VIII - V ст. до н. е. відредагованої і обробленої, за переказами, самим Конфуцієм.

Чуньцю, був ознаменований боротьбою між уділами, які перетворилися на потужні політично незалежні держави. Практично колись єдина західночжоуська держава розпалася на ряд великих і дрібних незалежних утворень, більшість яких іменувало себе "серединними державами" (чжун-го).

У західночжоуському Китаї існувала одноступінчата ієрархічна система - вану на правах васалів підпорядковувалися правителі уділів, що іменувалися чжухоу.

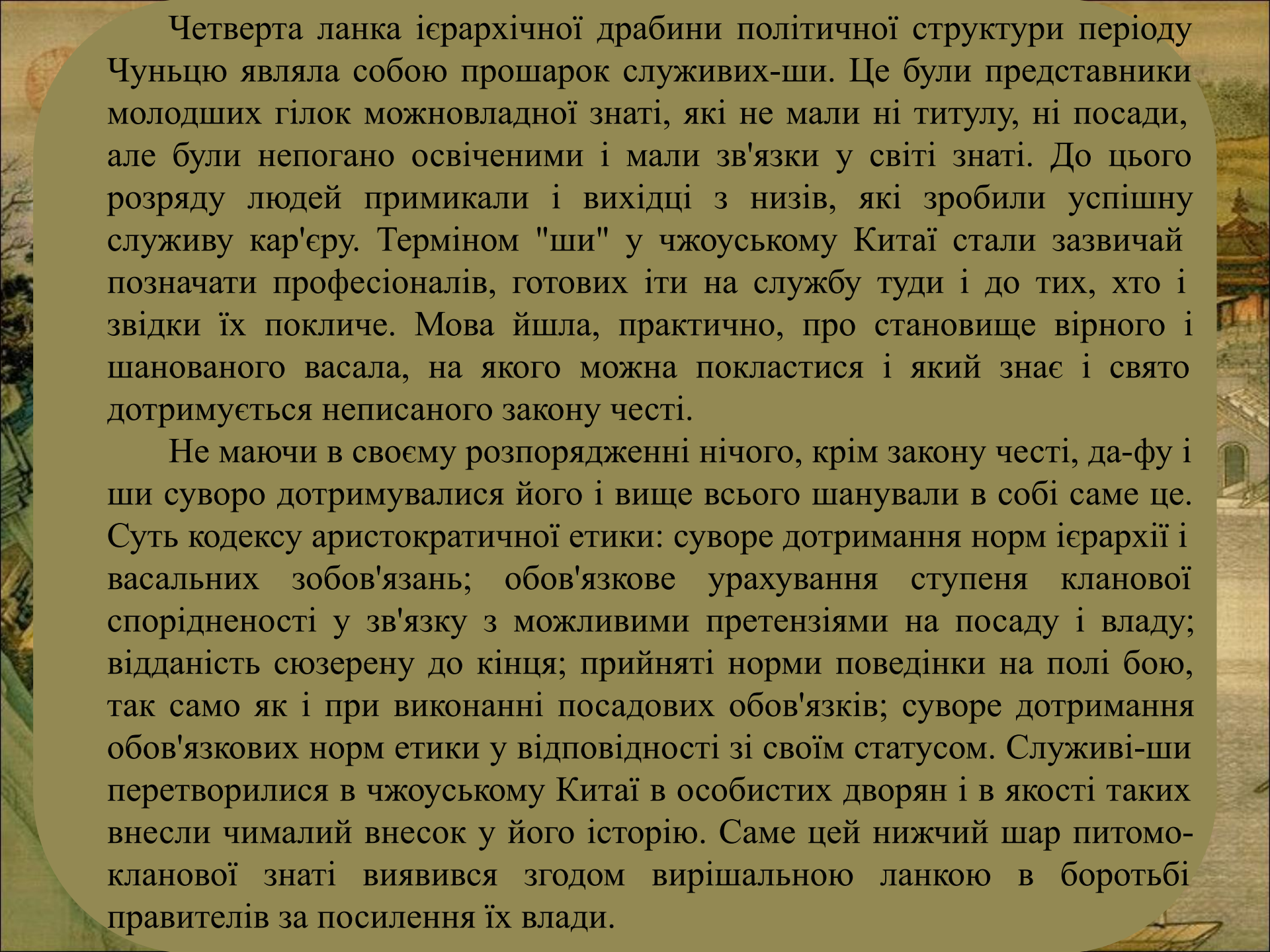
Тепер ієрархія стала багатоступінчатою. На чолі Піднебесної як і раніше стояв ван, син Неба. Формально його васалами продовжували вважатися правителі, що носили титули "гун". Їм підпорядковувалися правителі автономних уділів. Уділи нової хвилі зазвичай давалися в дарування від імені правителя його родичам і сподвижникам. Власне, саме привласнивши собі право наділення уділами, яке до того винятково було прерогативою сюзерена-вана, правителі де-факто набули політичної незалежності.

Це жорсткі структури, в кожній з яких глава клану, титулований аристократ (він мав титул цин), був всесильним володарем. Він займав спадкову посаду, спирався на своїх родичів і сподвижників і вів невпинну боротьбу за високе положення, престиж і вплив з іншими аристократами своєї держави.

До числа спадкових аристократів належав великий прошарок так званих да-фу, які відрізнялися від цинів тим, що не мали власних володінь і змушені були здобувати собі прожиток і робити кар'єру службою, в основному військовою. Да-фу - це свого роду давньокитайські лицарі. Серед них були сини й онуки тих же правителів і цинів, не кажучи вже про самих да-фу. Особливістю цього прошарку було те, що вони в умовах постійних воєн досить швидко винищували один одного. В цілому ж да-фу займали ту ж ступінь, що і цини. Це була спадкова знать.

Четверта ланка ієрархічної драбини політичної структури періоду Чуньцю являла собою прошарок служивих-ши. Це були представники молодших гілок можновладної знаті, які не мали ні титулу, ні посади, але були непогано освіченими і мали зв'язки у світі знаті. До цього розряду людей примикали і вихідці з низів, які зробили успішну служиву кар'єру. Терміном "ши" у чжоуському Китаї стали зазвичай позначати професіоналів, готових іти на службу туди і до тих, хто і звідки їх покличе. Мова йшла, практично, про становище вірного і шанованого васала, на якого можна покластися і який знає і свято дотримується неписаного закону честі.

Не маючи в своєму розпорядженні нічого, крім закону честі, да-фу і ши суворо дотримувалися його і вище всього шанували в собі саме це. Суть кодексу аристократичної етики: суворе дотримання норм ієрархії і васальних зобов'язань; обов'язкове урахування ступеня кланової спорідненості у зв'язку з можливими претензіями на посаду і владу; відданість сюзерену до кінця; прийняті норми поведінки на полі бою, так само як і при виконанні посадових обов'язків; суворе дотримання обов'язкових норм етики у відповідності зі своїм статусом. Служиві-ши перетворилися в чжоуському Китаї в особистих дворян і в якості таких внесли чималий внесок у його історію. Саме цей нижчий шар питомо-кланової знаті виявився згодом вирішальною ланкою в боротьбі правителів за посилення їх влади.

Правителі царств боролися за гегемонію щонайменше з початку VII ст. до н. е., коли знаменитий реформатор Гуань Чжун допоміг посилитися і стати гегемоном-ба своєму патрону, циському Хуань-гуну. Після смерті Гуань Чжуна і Хуань-гуна вплив Ци ослаб, а гегемоном-ба незабаром став цзінський Вень-гун, який зумів у тривалій боротьбі здолати суперників і створити сильне царство, зміцнення влади в якому він бачив у тому, щоб не створювати уділи на чолі з родичами, що можуть претендувати на трон. Вень-гун щедро наділив уділами сподвижників. Ця тактика на деякий час допомогла правителя Цзінь.

З ослабленням Цзінь вже ні одне з царств реальним гегемоном-ба так і не стало, хоча формально історіографічна традиція налічує в Чжоу послідовно п'ять гегемонів. До кінця періоду Чуньцю більш важливим було вже не задавати тон на всекитайській арені, тобто не прагнути до гегемонії, а зуміти навести лад у власному царстві. Саме це було головною турботою правителів, причому досягли успіху ті з них, хто послідовно вів курс на реформи, суть яких зводилася до зміцнення влади центру.

Період Чжаньго в політичній історії Китаю був часом співіснування і міжусобної боротьби семи найбільших царств. До цих семи, крім трьох нових царств (Вей, Чжао і Хань, на які розпалося колись найбільше царство Цзінь), ставилися також Цинь, Ци, Янь і Чу.

Китай вступив в залізний вік. Широко поширилося виготовлення заліза і залізних знарядь, завдяки широкому застосуванню яких різко зросла продуктивність праці і збільшилися можливості людини. Залізні знаряддя дозволили обробляти нові землі, швидко зводити іригаційні споруди, виготовляти багато товарів для ринку і вони буквально революціонізували армію. На зміну колесницям прийшла добре озброєна піхота, а потім і кіннота. залізо здешевило війну і перетворило її в справу багатьох. На зміну війнам, в яких брали участь тисячі, рідко десятки тисяч, в Чжаньго прийшли битви за участю сотень тисяч. що справило вплив не тільки на масштаб, але і на характер війни, сприяло розвитку військової стратегії і тактики, що знайшло відображення в трактатах про військове мистецтво.

Процвітання приватного сектора в умовах краху системи привілеїв спадкової знаті чжоуського Китаю, пов'язаного з піднесенням прошарку ши, вело до того, що простолюдності в ряді випадків починали вибиватися наверх, відігравати важливу роль у суспільстві. Став помітним розвиток рабства.

Потрібні були реформи, метою яких мало стати посилення централізованої адміністрації в нових економічних умовах.

Найбільш повно і радикально такі реформи були здійснені в Цінь в середині IV ст. до н. е. знаменитим міністром-реформатором Шан Яном.

У напівварварському царстві Цінь позиції спадкової знаті були слабкіше, ніж деінде. Цінь було економічно слабким царством і не мало сильної армії. Його правитель прийняв пропозицію Шан Яна про проведення реформ, які повинні були привести до посилення держави. Вони передбачали: 1) введення нового територіального поділу населення на «п'ятірки» і «десятки» сімей, пов'язаних між собою порукою; 2) покарання тих, хто мав більше двох дорослих синів, які продовжували жити під одним дахом з батьками; 3) заохочення військових заслуг і заборона кровної помсти; 4) заохочення занять землеробством і ткацтвом; 5) ліквідацію привілеїв представників спадкової знаті, що не мали військових заслуг.

Друга серія реформ в Цінь відноситься до 350 р. до н. е.. Було введено адміністративний поділ на повіти; жителям царства Цінь дозволялося вільно продавати і купувати землю; була проведена уніфікація системи мір і ваг.

Всі ці заходи наносили вирішальний удар по традиційній системі соціальної ієрархії. На зміну їй Шан Ян ввів систему рангів, які присвоювалися не на основі спадкового права, а за військові заслуги. Пізніше було дозволено придбання рангів за гроші.

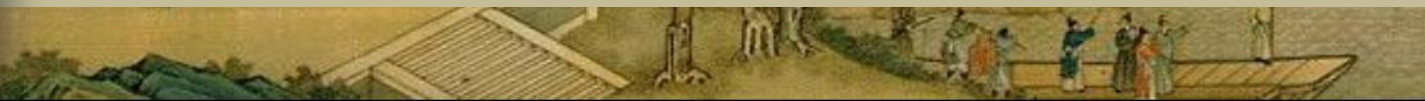
Реформи IV ст. до н. е. стали потужним поштовхом у розвитку приватної власності і товарно-грошових відносин.

Вся друга половина Чжаньго пройшла під знаком майстерної дипломатії, найвищий розквіт якої припав на роки активної діяльності двох відомих дипломатів, Чжан І і Су Циня.

Початок жвавої дипломатичної діяльності поклали поїздки Су Циня до правителів ряду царств з метою створити вертикальну коаліцію царств (з півночі на південь) проти західного їх сусіда Цинь. Однак реалізації цього небезпечного для Цинь плану перешкодили умілі інтриги циньців, які вдалися до допомоги Чжан І, посланого в деякі з царств з метою продемонструвати неспроможність планів Су Циня і спробувати створити іншу, горизонтальну коаліцію царств (зі сходу на захід) проти південного Чу. Результатом діяльності обох дипломатів була взаємна нейтралізація їх планів, від чого виграло царство Цинь. Приєднавши одне за іншим сусідні царства, Цинь до середини III ст. до н.е. виявилось один на один лише з одним грізним суперником - з Чу. І тут зіграла свою роль вміла політика правителя Цинь Ін Чжена, майбутнього імператора Цинь Ши-Хуанді, який зумів довести до переможного кінця боротьбу за гегемонію і в 221 р. до н. е. завершив об'єднання Китаю.

Зростання могутності царства Цінь і Великі Стратегії

Поступово царство Цінь домоглося переваги над іншими царствами використовуючи дві стратегії військових союзів - по-вертикалі - з віддаленими державами, і по-горизонталі - з сполученими державами. Спочатку до перемоги вели союзи по вертикалі, але потім Цінь стало успішно користуватися стратегіями пактів по горизонталі, і стало перемагати інші царства.

У 246 році до н. е. на трон царства Цінь зійшов Ін Чжен (Цінь Шихуан) який спочатку спирався на допомогу першого міністра Люй Бувея, а потім - на Лі Си.

У 230 -221 рр.. до н. е. Цінь завоювало Хань, Вей, Чу, Янь, Чжао, Ци. З цього моменту всі царства були переможені, і Китай об'єднався, утвердилася імперія Цінь.

- Правління об'єднаним Китаєм (221 - 210 до н. е.)
- Після 221 р. новий імператор провів ряд реформ для закріплення завойованої єдності.
- Столицею імперії був обраний Сяньян, неподалік від сучасного Сіаня. Туди були переведені сановники й вельможі усіх завойованих держав, понад 120 тисяч сімей.
- Імператор не став призначати родичів і наближених князями нових земель.
- З тим, щоб придушити відцентрові тенденції на місцях, імперію розділили на 36 військових округів (цзюнь), на чолі яких призначалися чиновники. Військові округи далі поділялися на області, повіти, сільські волості зі 100 сімей. На відміну від попередніх адміністративних систем, структура була строго централізована.
- Цінь Шихуан оголосив про припинення всіх воєн навіки. Зброя, відібрана у переможених князів, була зібрана в Сяньяні і переплавлена на величезні дзвони. З металу було виплавлено також 12 бронзових колосів, які були поставлені в столиці.
- Була проведена реформа під гаслом «усі колесниці з віссю єдиної довжини, усі ієрогліфи - стандартного написання», була створена єдина мережа шляхів, скасовані розрізнені системи ієрогліфіки підкорених царств, введена єдина грошова система, а також система мір і ваг.

秦代行政區劃及疆域圖

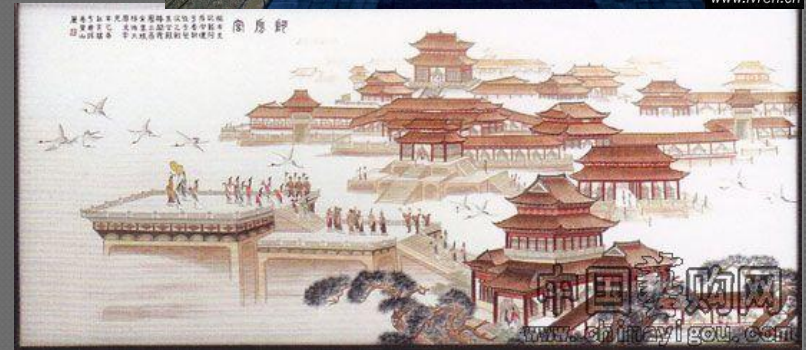
Титул першого імператора

- Власне ім'я Ін Чжен було дано майбутньому імператору за назвою місяця народження (正), першого в календарі, дитина отримав ім'я Чжен (政).
- Безпрецедентна могутність правителя імперської ери вимагало введення нової титулатури. Цінь Шихуан-ді буквально означає «імператор-основоположник [династії] Цінь». Старе найменування ван, перекладне як «монарх, князь, цар», було вже не прийнятно: з ослабленням Чжоу титул вана піддався девальвації. Спочатку терміни Хуан («володар, найясніший») і Ді («імператор») вживалися порізно. Їх об'єднання було покликане підкреслити єдиновладдя правителя нового типу.
- Створений таким чином імператорський титул проіснував до Сінхайської революції 1911 року, до самого кінця імперської ери. Його вживали як ті династії, влада яких поширювалася на всю Піднебесну, так і ті, які тільки прагнули до возз'єднання її частин під своїм началом.

Масштабне будівництво

- Імператор Цінь Шихуанді використовував працю мільйонів людей для грандіозного будівництва. Відразу після оголошення себе імператором він став будувати свою гробницю. Він побудував крізь всю країну мережу доріг з трьома смугами (центральна смуга - для колісниці імператора).
- Велика китайська стіна часів Цінь Шихуанді
- Були знесені оборонні стіни, що розділяли колишні царства. Тільки північна частина цих стін була збережена, її окремі відрізки були укріплені і з'єднані між собою: таким чином новостворена Велика китайська стіна відокремила Серединну Державу від варварів-кочівників. За різними оцінками, на будівництво стіни було зігнано від 800 тис. до кількох мільйонів чоловік.
- Палац Епан
- На заміну центрального столичного палацу Сяньян (咸陽宮), імператор почав будувати величезний палац Епан (阿房宮). **Епан - ім'я коханої наложниці імператора.** На будівництво було зігнано кілька сот тисяч людей, в палаці зберігалися безліч коштовностей. Палац так і не був добудований. Незабаром після смерті Цінь Шихуанді генерал Сян Юй, вражений запоморочливою розкішшю, наказав спалити палац.

Імператорський палац стояв на насипу висотою в три лі. Був там зал Довгого життя, ворота «Заборона для старості», прикрашені зображенням сонця з чистого золота і місяця з чистого срібла. Двір був усипаний перлами, золотим піском і лазуритовою крихтою. З усіх чотирьох сторін палац оточували залізні стіни висотою в сорок дзе, а зверху він був накритий металевою сіткою, щоб жоден зловмисник, не міг проникнути всередину. А щоб вона не заважала диким гусям, восени повертатися, а з настанням весни знову вільно відлітати у вирій, у стіні були залізні ворота Диких Гусей - їх відкривали, щоб випустити птахів.

Був у палаці колонний зал Ефан, де імператор вершив державні справи. З заходу на схід зал тягнувся на дев'ять тьо, з полудня на північ - на п'ять, а у висоту здіймався на тридцять і шість дзе. Стяг, укріплений на кінчику увіткненого в землю списа завдовжки в п'ять дзе, не дістав би до підлоги цього залу, бо підлога була піднята над землею. Черепиця на даху сяяла кольоровим склом, підлога виблискував золотом і сріблом.

Об'їзди країни

- Упродовж останніх десяти років свого життя імператор рідко бував у своїй столиці. Він весь час інспектував різні куточки своєї держави, приносячи жертви в місцевих храмах, повідомляючи місцевим божествам про свої досягнення і зводячи стели. Об'їздами своїх володінь імператор поклав початок традиції монарших сходжень на гору Тайшань. Він же першим з китайських правителів вийшов на морське узбережжя.
- Поїздки супроводжувалися інтенсивним дорожнім будівництвом, будівництвом палаців і храмів.

Починаючи з 220 року до н. е. імператор зробив п'ять великих інспекційних поїздок на відстані тисячі кілометрів. Його супроводжувало кілька сотень солдатів і безліч слуг. Щоб дезорієнтувати недоброзичливців, він посилав по країні кілька груп солдат з повозками, сам же він переховувався, і навіть солдати не знали, чи їде з ними імператор чи ні. Як правило метою поїздок було тихоокеанське узбережжя, до якого імператор перший раз приїхав у 219 році до н. е.

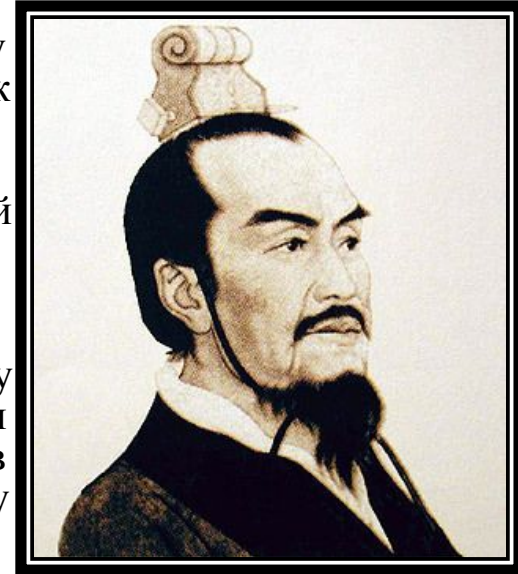

Пошуки безсмертя

- Експедиції у пошуках безсмертя
- Як можна зрозуміти з «Ши цзі» Сима Цяня, найбільше імператора турбували думки про смерть. Під час своїх мандрівок він знайомився з чарівниками, сподіваючись вивідати у них таємницю еліксиру безсмертя. У 219 р. він направив на його пошуки експедицію до островів Східного Моря (можливо, в Японію). Найбільш відомі експедиції 219 і 210 року до острова Чжифу (Шаньдун).
- У 210 році імператору сказали, що до чудесних островів безсмертних важко дістатися, тому що їх охороняють величезні риби. Імператор сам вийшов у море і з лука вбив величезну рибу, але йому стало зле і він змушений був повернутися на материк.

Смерть Цінь Шихуана

- Датою смерті прийнято вважати 10 вересня 210 року. Він помер у палаці в Шацю в двох місяцях їзди від столиці після вживання пігулок еліксиру безсмертя, що містили ртуть.
- Смерть Цінь Шихуана настала під час поїздки по країні, в якій спадкоємець Ху Хай його супроводжував разом з начальником канцелярії, свнухом Чжао Гао і головним радником Лі Си.
- Перед смертю Цінь Шихуан послав листа своєму старшому синові Фу Су із заповітом, залишаючи йому імперію і зазначенням зустрічати траурний кортеж. Чжао Гао, як начальник канцелярії, повинен був поставити на лист печатку і відправити лист. Він затримав відправку листа, і лист так і не дійшов до адресата.
- Після смерті Цінь Шихуана, Чжао Гао і Лі Си близько двох місяців приховували його смерть. Вони помістили труну з тілом імператора на повозку, носили їжу і приймали листи імператору, відповідаючи на них від його імені. Коли через велику спеку тіло стало розпадатися, вони обклали труну солоною рибою, щоб перебити запах. Вони ж підробили заповіт імператора, призначивши спадкоємцем молодшого сина Ху Хая. Вони послали від імені Цінь Шихуана старшому синові Фу Су наказ почесно покінчити з собою.
- Прихильники колишніх династій тут же кинулися в боротьбу за розподіл імператорського спадщини, і у 206 році усе його сімейство було винищено.

Гробниця

- Ніщо не ілюструє могутність Цінь Шихуанді краще, ніж розміри похоронного комплексу, який був побудований ще за життя імператора. Будівництво гробниці почалося відразу після утворення імперії неподалік від нинішнього Сіаня. За свідченням Сима Цяня, до створення мавзолею було залучено 700 000 робітників і ремісників. Периметр зовнішньої стіни поховання дорівнював 6 км.
- Курган з похованням першого імператора був ідентифікований археологами лише в 1974 році. Його дослідження триває досі, причому місце поховання імператора ще досі законсервоване. Курган вінчало пірамідальне приміщення, по якому, за однією з версій, душа покійного повинна була піднятися на небо.
- Для супроводу імператора в потойбічному світі було виліплене незліченне теракотове військо. Особи воїнів індивідуалізовані, їх тіла були яскраво пофарбовані. На відміну від своїх попередників - наприклад, правителів держави Шан - **імператор відмовився від масових людських жертвоприношень.**